

SCRISORI INEDITE

Din marele număr de scrisori inedite ale lui Victor Ion Popa, apar de această dată numai cinci. Ele au fost alese anume din perioade diferite ale vieții scriitorului, înfățișând, în felul lor succint, imagini disparate ale unor vârste. Il întâlnim astfel mai întâi pe autorul Ciutei, în anii tinereții averse de învățătură (1927), studiind spectacolele pariziene ca regizor, cu sentimentul marilor răspunderi care-l așteaptă pe plan național. Doi ani mai târziu, îl regăsim în emoțiile reverificării sale ca dramaturg, mărturisindu-și aprehensiunile cu o modestie orgolioasă, frumoasă totuși pe măsură ce febra sincerității covârșeste temerile mărunte. Scrisoarea (probabil reexpediată) către Al. Mavrodi ne înfățișează, după încă patru ani, un creator matur, cugetînd, pe marginea unei ample experiențe, cu o liniște interioară impresionantă. În sfîrșit, ultimele două scrisori ne confirmă, la distanță de ani, punctele de plecare ale lui V. I. Popa ca autor dramatic, consecvența credinței sale în originalitatea unei opere izvorîte din adîncurile conștiinței. Firește, scrisorile publicate mai jos prezintă interes nu numai pentru cunoașterea semnatarului lor, ci și pentru documentarea unui larg capitol al istoriei literaturii și teatrului românesc. Dincolo de amănuntele strict personale, Victor Ion Popa capătă, pe măsură ce lectura corespondenței sale avansează, conturul unui personaj simbolic, reprezentînd, cu visuri și dureri, o întregă generație de condeieri demni, de literați dirji, în luptă cu o lume urîtă și bătrînă. Fiecare dintre scrisorile ce urmează depune mărturie pentru un episod revelator. Aspirații și renunțări, speranțe de împlinire și umilințe adînci vibrează în cuvinte, semnalînd tensiunea marșului către ideal dincolo de redactarea sobră, menită să păzească de noi jigniri sufletul mîndru al unui om adevărat.

V. M.

CĂTRE CORNELIU MOLDOVANU

(din fondul de scrisori aflat la B.A.R.S.R.Mss.21369—21383)

Paris, 1 august 1927

Scumpe moș Corneliu ¹,

Îți mulțumesc din inimă pentru ajutorul ce mi l-ai dat să capăt cei blestemați lei de la minister. Datorită faptului că am putut face orînduiești în bani, sînt acum aici de mai bine de o săptămînă cu gînd să mai stau încă vreo cîteva, ca să trec vreo zece

¹ V. I. Popa era nepot de vară al lui Corneliu Moldovanu.

zile pe la Salzburg și în septembrie să-mi împart vremea între Germania și Viena. Sint multe lucruri de văzut și multe lucruri de învățat. Venirea aici am luat-o ca pe-o vreme de adevărată muncă și cu adevărat muncesc. Am intrat în legătură cu câțiva dintre oamenii scenei, Gaston Baty și Jovet și aștept să se întoarcă Gémier și Lugné Poé.

Se zbate în Franța o inimă de teatru nou pornită din ceea ce are mai aplicabil ideologia lui Gordon Craig și sforțările lor nu-s lipsite deloc de sens. Am prins astfel sensul unui întreg sistem de regie extrem de interesant ca speculație psihologică și ca simplificare a decorului. Cele două spectacole în care se dezvăluiește mai cu seamă tendința asta nouă la dinșii sint Maya de Simon Gantillon și Knock al lui Jules Romains. Am tras din ele concluzii tare prețioase pentru direcția de scenă și am să încerc o aplicare a lor, să-mi dau seama dacă sistemul acesta — pină acum eminentamente franțuzesc — poate să aibă efect la noi. Este fără îndoială strinsă legătură aici între mentalitatea scenei și a publicului și, de cauți bine, în ultima esență a lucrurilor, același principiu stă și la baza interpretării lui Molière pe care o dă Comedia Franceză. Deosebirea este mai mult formală și evident se mărește cînd e vorba de accesoriile propriu-zise ale piesei: decorul și costumul.

Sistemul acesta ar consta, rudimentar exprimat, în o rușere de fiecare clipă a unei linii voite, o trecere perpetuă de la situație la situație, aplicînd jocul nu după un stil anume, nu gradîndu-l pe o scară anume care să înăbușe cutare parte din comedie ca să se evidențieze drama din scena următoare, ci alternîndu-le și ducîndu-le la maxim, după fiecare prilej oferit de text. Baza fiind opera literară ori teatrală (cum zic avangardiștii), jocul actoricesc nu-i decît linia paralelă — a doua și nă a căii ferate ținută la mereu egală distanță de text.

Dar, în două cuvinte nu pot încăpea tot ce s-ar putea discuta despre năzuințele celor tineri și despre principiile celor vechi.

Din strădania lor trebuie să iasă ceva tare interesant, fiindcă toți sint sinceri în ceea ce fac și fiecare caută „mai binele“ în cercul lui de activitate și în genul lui. Inseși Bulevardierele sint excelente. Au actorii aceștia buna tradiție a artei, o respiră de cînd sint mici. Umorul lor, „je m'en fiche“-ismul lor le stă așa de bine, îl arată cu alită grație, încît în părțile cele mai delicate știu să ocolească într-o neconținut de elegantă rotunjire aceea ce s-ar putea să fie trivial. E negreșit chestie de rasă. Asta îi exprimă pe dinșii, și-au găsit expresia, cum zice Wilde, de copaci înfrunziți, și în genul lor e greu să-i ajungi.

La Comedia Franceză, de pildă, Molière (am văzut Tartuffe și Școala femeilor, cum și Prețioasele ridicule), Musset ori Marivaux (Le jeu de l'amour et du hasard) e firesc să aibă cea mai desăvîrșită interpretare. Firește, decorurile sint vechi și chiar cînd fac o montare nouă (Școala femeilor era montată din nou), li-i teamă să nu avanseze prea mult, totuși au în mișcarea personajelor îndrăzneli surprinzătoare, care dau dovada că accentul tonic — ca să zic așa — cade la dinșii pe interpretarea propriu-zisă și că, în fond, diferența de celelalte teatre este formală.

În luna care o voi sta aici sper să-mi lămuresc multe lucruri și interesante. N-am decît marele regret că mijloacele nu-mi permit să stau un an încheiat ca să urmăresc în toiu lui furnalul teatralicesc al Parisului. Mă sint în stare să progrez, și experiența mea din teatru de pină acum mi-i o temelie mai folositoare acum ca oricînd.

De altminteri, n-am să mă las pină n-oi ajunge să-mi pot îngădui luxul unui an ori doi ani de muncă și observație aici.

În epoca aceasta de frămîntare teatrală și în criza mea de formație, cele ce le pot vedea pot să-mi fie ca ploaia cea prielnică de primăvară.

Dar astea toate le spun cu gîndul precizat al nevoiei de creație personală, decît această creație personală trebuie să iasă încet și de la sine dintr-o viziune exactă și controlată chibzuit, dezbrăcată dar de influențele forțate și neadaptabile unei alte mentalități, unei alte rase, unui alt gen de teatru. Noi vom avea desigur o regie românească, așa cum nemții și-o au pe-a lor așa de deosebită de asta a francezilor sau de cea a rușilor, dar ajungerea pină acolo nu poate să se facă — socot eu — decît subfînd și în noi nervul artistic pină să ajungem lingă bunele pilde de pe aici. Și-acum termin, mulțumîndu-ți încăodată, rugîndu-te să transmiți mătușelor sărutări de miini de la mine și trimițîndu-ți asigurarea toată a dragostei mele.

Victor Ion Popa
Rue des Écoles 20 (5-ème)
Pension de famille

16.II.1929

Domnului Liviu Rebreanu — Directorul Teatrului Național București

Mult stimat Domnule Rebreanu,

Știu cât ești de ocupat dar tot am să te necăjesc puțin, nu de alta, dar și așa tot cred că sînt autorul dramatic care te sîcîie mai puțin decît alții.

Știu că n-ai avut vreme să citești Mușcata din fereastră, așa cum te rugasem eu, și mai știu că a fost dată la citit și că rapoartele s-au făcut. Aud că rapoartele nu-s strălucite și drept să spun, puțin încrezut în ale mele puteri cum sînt, mă simt tare stingherit. Dar nu-i stinghereala omului care se socoate nedreptățit, ci a celui dispus să creadă cinstit în părerile altora și să bată în retragere la cea mai mică rezistență. N-aș vrea tocmai din pricina asta să fiu supus unei umiliri gratuite.

De aceea, te rugasem pe mata să citești piesa întii și de aceea te rog stăruitor să o faci acum. M-ar dura peste măsură să intre piesa la citit în comitet și să-mi fie respinsă.

Am și eu un pic de mîndrie și n-aș vrea să-mi fie călcată zadarnic în picioare. Cred că mă înțelegi prea bine și ai să fii așa de drăguț, să mă scutești de surpriza unei amărăciuni, comunicîndu-mi limpede ceea ce crezi.

Cum ți-am spus, pot cu liniște să pun și piesa asta lingă altele pe care le mai am scrise și condamnate să doarmă, definitiv poate.

Și asta pentru simplul motiv că nu vreau să mă prezint cu imbecilități în fața publicului și socot că mi se face un serviciu că mi se spune pe șleau. Și-acum mulțumindu-ți călduros și anticipat pentru rîndul pe care-l aștept, te rog să primești din parte-mi încredințarea sentimentelor mele deosebite.

Victor Ion Popa

CĂTRE AL. MAVRODI

(scrisoare rămasă în manuscris, în posesia lui Sorin Popa, fiul scriitorului)¹

Dacă ți-aș fi scris alaltăieri seara, cînd mi-a spus domnul Mugur de învinuirele ce mi se aduc, ai fi avut o scrisoare clocotind de indignare și de scîrbă față de toată intrîgăria mișlească pe care o îndur gratuit de o bună bucată de vreme.

Azi însă, pot să răspund limpede, în așezarea temeinică a gîndurilor din mine, și pot să aud ceva mai departe de lucruri: să scotocesc puținel adevăratele pricini ale valului de minciuni și de urzeli ignobile în care sînt amestecat de oameni care își au bune și tari interese de apărut, de vreme ce nu se dau îndărăt de la nimic.

Ca să încep, trebuie însă clarificat de la capăt un lucru: n-am nici un amestec, dar absolut nici un amestec în tot ce s-a făcut sau s-a scris împotriva domniei-tale. Ceva mai mult, am renunțat să mai colaborez la „Ureimea”, față de care aveam obligații, din ziua cînd am aflat întimplător, că mă crezi puținel amestecat în anume articole iscălite și care apăreau acolo. Cît privește începutul, oprit azi, de apariție a unei foi care și-a pus de gînd să scuipe în toată lumea, nu are cu mine decît următoarele legături: mi-a fost cerută colaborarea înainte de primul număr și am refuzat pe simplul cuvînt că vreau să văd ce cale apucă. Mi-a fost cerută după aceea și am refuzat-o, fiindcă n-aveam nici o legătură cu calea pe care o apucase. Simplu, limpede și fără replici. Tot ce s-a putut spune, dincolo de asta, este minciună, intrigă și mișelie.

Am încetat de mult, domnule Mavrodi, să mai fiu omul care să nu cuteze să spuie tare ceea ce gîndește, cînd crede că ceea ce gîndește trebuie spus. Și iarăși am încetat de mult să mai cred în anonimatul definitiv și las care mi se atribuie de cei care nu mă cunosc și nu-s în stare să mă cunoască pentru că își închipuiesc că nu pot să fiu făcut din alt aluat decît ei.

Dar vezi d-ta, mîndria mea, marea mea mîndrie și marele meu sprijin în viață e tocmai asta: convingerea că ridicarea unui om e în munca și strădania lui, în creșterea lui adevărată, iar nu în dărimarea ori ponegrirea altora. Și pentru că asta mi-i convingerea, muncesc cît zece, mă încălzesc la lucru și nu-mi preocupesc nici sănătatea, nici vremea și mă fac rob treburilor care mi se dau sau pe care mi le iau. Nu cerșesc, nu

¹ Scrisoarea a fost redactată probabil în 1933 și, după cît se pare, n-a fost trimisă niciodată.

mă umilesc, nu linguşesc. Nu bat scările de case mari, nu intru pe gîtul oamenilor şi nu storc cu picătura folos din prietenii mele.

Gîndeşte-te numai de cîte ori am venit eu la domnia-ta în aceşti zece ani de cînd mă cunoşti şi adu-ţi aminte cît ţi-am cerut, faţă de ce ţi-or fi crut alţii. Şi au fost vremuri cînd îmi purtai o prietenie pe care oricine ar fi speculat-o.

Ca încheiere, domnule Mavrodî, te rog un lucru: ia de gît pe cine-ţi mai spune ceva de mine şi dă-l pe usă afară ori chiamă-mă în faţa lui, să-i scuiþ mutra mincinoasă.

De altfel, într-o zi, d. Herz a spus cuiva de la teatru că ştie pe iniþiatorul comunicărilor din parlament, la adresa teatrelor: acela, fireşte, eram eu. Las de-o parte gluma asta, care cred că a ajuns la urechea domniei-tale, fiindcă eu nici măcar nu ştiam de existenţa pe lume a domnilor deputaţi respectivi, dar ceea ce s-a aruncat mai tîrziu, tot de acelaşi om, în spinarea lui Ion Marin Sadoveanu, dovedeşte ce uşor se poate fabrica o intrigă josnică şi mişelească.

Decît, Sadoveanu a avut noroc. El era acolo şi d-ta i-ai spus-o imediat.

De ce oare nu ai procedat de la capăt, tot aşa şi cu mine? S-ar fi limpezit atîtea lucruri, aşa de uşor, şi spiritul d-tale de dreptate n-ar mai fi încercat, cum îl voi face eu să fie încercat acum, cu þonosul absolut gratuit pe care îl zvirli în spinarea mea.

Căci iată, de la 15 mai nu ştiu de-am ieşit de cinci ori din casă, şi totuşi mi se atribuiesc lucruri căroră nu le-ar ajunge nici răstimpul celor 24 ore din zi.

Stau în casă, fiindcă mi-i drag să stau plecat pe scrisul şi pe desenul meu şi fiindcă ieşirea mea din Teatrul „Ventura“ nu vreau să-mi facă interpretate toate vorbele pe dos.

N-am fost nici măcar la un spectacol în stagiunea asta şi refuz să mă duc. Altfel de-oî face, cînd voi aplauda are să se spue că sînt prefăcut şi cînd n-oi aplauda o să se spue că mi-e necaz.

Şi dacă ai şti d-ta, d-le Mavrodî, cît de deasupra lucrurilor ăstora am ajuns eu să fiu, ai ride cînd mi se aduc asemenea învinuiri, cu risul sănătos care mă pufneşte pe mine cînd aud năzdrăvăni, ca cea de zilele trecute, şi cea mai izbutită din toate, după care tot eu aş fi iniþiatorul scandalului de la premiera Teatrului „Ventura“.

Dă-mi voie să fac o digresie amuzantă. Întîmplările astea mi-au dat un admirabil subiect de comedie, pe care am să ţi-o dedic dumentale.

Inchipuiesc un om care nu ese din birlogul lui sub nici un cuvînt. E un funcţionar mititel care a fost scos din slujbă fiindcă s-au făcut reduceri bugetare la cadastru, unde era el. Decît, omul vede în asta catastrofa lui morală, nu numai pe cea materială. El socoteşte că scoaterea lui din slujbă e, în primul rînd, un certificat de incapacitate. Din pricina asta i-i ruşine să dea cu ochii de oameni şi se încue în casă.

Dar în vremea asta funcţionarii daţi afară se agită. Se agită şi ceilalţi, căroră li s-au scăzut lefurile şi manifestaþiile încep. Lipsa lui Năstasă iscă însă fel de fel de comentarii, cum e şi firesc, în pumnul de oameni ai tîrgului. Se fac ipoteze felurite: ba că n-are ghetе în picioare, ba că nu mai are haine. Dar ipotezele prind rădăcină de realitate şi Năstasă devine obiectul important al discursurilor, simbolul răzvrăþiþilor.

Autorităþile alarmate anchetează şi ajung la concluzia logică: de vreme ce se vorbeşte aşa de des de Năstasă, el trebuie să fi instigat. Iar faptul că acela stă ascuns şi nu se arată este pe de-o parte o dovadă că-şi simte vina, iar pe de altă parte, zvirle peste tot ce se întîmplă, o þeerea de mister primejdios. Şi numele lui Năstasă îşi capătă astfel o autoritate formidabilă. (...)

Dar Năstasă nu apare deloc în toată piesa. El apare tocmai pe final, adus ca un suveran. Asistenþa terorizată se ridică în picioare, aşteaptă... şi intră un rebeþit bătrîn şi rupt, care face ochi mari şi uluþi þenru că nu înþelege nimic din tot ce s-a întîmplat. Piesa se cheamă Năstasă.

Dar să trecem mai departe de digresiune şi să căutăm þuþintel adevărata vină. (...)

Şi de căutăm bine, ştii unde ajungem? Tocmai la finalul primei premiere pe care am regizat-o eu în Bucureşti, cînd s-a deschis Teatrul „Ventura“ Atunci s-a întîmplat un lucru, pe care domnia-ta îl ţii bine minte, şi care pe mine m-a îngrozit tot pe-atît pe cît m-a încîntat. Eram la „Gambrinus“, cu d-ra Ventura şi cu Buzescu. Mi-ai întins mina şi mi-ai spus teatral:

— Bravo, Poþa! Şi îţi dau cuvîntul că vei fi primul director de scenă permanent al Teatrului Naþional, dacă mai trăiesc eu...!

Dacă vorba asta aş fi auzit-o numai eu, n-ar fi fost nimic. Se închidea în mine şi murea în mine, sau trăia acolo, ca o vorbă bună şi caldă de încurajare prietenească, aşa cum era de fapt şi aşa cum am înþeles-o eu, care-mi ştiu bine cît loc ocup în spaþiu.

Dar asta au auzit-o și alții și acei alții au înțeles-o, în crinchenul ei înțeles. Căci era crinchen înțelesul laudei domniei-tale. Ea punea între mine și altă lume o distanță dureroasă. Ea tăia, ca un cuțit nemilos, zeci de veleități deodată și din modestul regizor al unui teatru particular mă făcea deodată — nu primejdie posibilă, dar primejdie certă și definitivă pentru zeci de ambiții și zeci de năzuinți.

Trebuia, prin urmare, să fiu înălțurat cu orice preț, cu atât mai mult cu cât domnia-ta ai repetat de mai multe ori după aceea, și față de multă lume, aceea ce-mi spuseseși mie.

Din ziua aceea am știut ce mă așteaptă din partea celor interesați. Nu m-au crușat niciodată. Munca mea de trei ani în Teatrul „Ventura” a fost o luptă surdă și îndrăjită : care pe care. Fiecare premieră era o bătălie și au trebuit să fie biruinți serioase acele câteva piese care au fost unanim lăudate, ori acelea pe care s-a năpustit publicul, cum au fost Șoarecele de biserică, Grand Hotel sau Nu se știe.

Dar, după împlinirea aceea a venit biruința Mușcatei din fereastră, deși fusese exilată acolo, în teatrul acela unde numai Mary Dugan a mai putut să reziste. Primejdia creștea fără măsură și se impunea o stavilă imediată... Dar stavilele nu rezistau. Muscaia mergea înainte, Șoarecele de biserică făcea săli pline, iar D-ra Ventura îmi acorda înainte încrederea ei, așa cum știe d-sa să-și acorde încrederea. Era însă categorică atunci când mă vedea că eu vreau totuși să plec : „Dacă mă lași, închid teatrul... Eu am făcut teatrul fiindcă te-am găsit pe d-ta...”

În privința asta, cel puțin, am un teanc întreg de scrisori consolatoare și cum eu sint frugal, mă mulțumesc să le recitesc ori de câte ori sint acuzat că am dus la ruină Teatrul „Ventura”, când eu știu bine că a făcut rețete cât Teatrul Național, când i-am sfătuit să facă un buget de 11 milioane și nu de 17, când le-am spus să nu înceapă dacă nu li se garantează subvenția de 70 000 și când le-am spus să nu dea lefuri așa de mari.

De altfel, fiindcă a venit vorba de asta, cred că d.Brescu mai are și azi ciorna bugetului de 11 milioane, făcut de el și de mine. Pe baza lui, Teatrul „Ventura”, exact cu același personal, putea să aibă azi fond de rezervă la bancă. Și cu toată chibzuința asta, i-am spus domnișoarei Ventura : „Pregătește-te să pierzi în primul an, pînă vei impune teatrul dumatile, și nu te speria deloc de pierdere. Sperie-te doar de spectacolele proaste. De nu poți face așa, nu începe teatrul...”

Dar ce importanță aveau părerile și sfaturile mele (...)

Dar eu am înțeles să-mi duc povara pînă la capăt. Nu alegeam eu repertoriul, nu fixam eu distribuțiile, nu făceam eu nici reclama, nici legături cu presa. Eu puneam piesa, și atîta tot.

Cît privește piesa mea : Tache, Ianke și Cadir, s-a jucat împotriva mea, cu o distribuție împotriva căreia am fost cu toată energia — și inutil :

„Fac chestie de prietenie din asta...” — mi-a spus d-ra Ventura și mi-a închis gura. De ce și le spun toate astea ? Fiindcă alături de rolul meu de executant, aveam răspunderea întreagă și eram învinuit de tot ce n-a fost vina mea.

Mi-a dat Victor Estimiu o piesă și d-rei Ventura nu i-a plăcut. Puteam eu să-i spun unui scriitor de valoarea lui Estimiu :

„— Domnule, d-ra Ventura zice că piesa d-tale e proastă” ?

Și asta mi-o spunea d-ra Ventura la toate piesele originale pe care i le aduceam. Cum n-aveau să-mi plătească oamenii ăștia, cînd a apărut pe afiș piesa mea ? Au fost convingși că eu i-am sabotat și aveau dreptate, căci judecata logică aici îi aducea.

Mai adaugă pe lîngă astea o chestiune ceva mai delicată, femeiască, în care nu mi s-au crușat nici geloziele, nici răzbunările. Și vei înțelege cît am plătit cît am stat și cît mai aveam de plătit după ce n-am mai fost în Teatrul „Ventura”, cînd, în sfîrșit, slavă Domnului, domnișoara Ventura nu mi-a mai spus că include teatrul dacă plec de-acolo, unde văzusem bine și de mult că toată munca mea de cîine devotat — căci așa i-am fost — era inutilă și poate deplasată față de noua orientare cu care eu nu aveam nimic de-a face.

Cel care a convins-o pe d-ra Ventura să renunțe la mine nu știu dacă a servit-o pe dînsa, dar pe mine m-a servit cu adevărat. Și despărțirea ar fi fost desăvîrșit de cordială dacă dumneaei mi-ar fi spus-o și n-ar fi fugit de această explicație finală pe care mi-o datora. Așa, am rămas cu o mică jignire în mine, dar pe care i-am ertat-o de atunci, fiindcă mi-am dat seama ce imens de greu i-ar fi fost să-mi spue că mă lasă liber, după ce doi ani îmi refuzase libertatea asta. Și în prieteneasca mea înțelegere a lucrurilor, pînă și stinghereala d-rei Ventura am luat-o ca o măgulire. În orice caz, m-a consolad de multe.

De-ar ști azi d-ra Ventura, cum văd eu lucrurile, în adîncul inimii mele, și cum am înțeles eu de bine toată lupta care se dădea în cele trei fîpturi dintr-însa : direc-

toarea, femeia subțire și artista, ar pricepe de ce îi sînt acum poate mai prieten decît i-am fost, și de ce îi doresc cu tot sufletul să nu mai aibă parte de neplăcerile ce i le-am pricinuit, și care n-au fost decît o dorință oarbă să-i slujesc și numele ei de mare artistă, decît cu obligații mari, și întreprinderea ei care îmi era tot așa de prețioasă și mie.

Dar odată liber de la Teatrul „Ventura” începea altă primejdie: Era de la sine înțeles că trebuie să intru undeva. Și cum la un moment dat s-a zvonit prin Teatrul Național, că domnia-ta ai spus cuiva că vrei să mă aduci acolo, ba zvonul era așa tare, încît începusem să mă pomenesc cu vizite neașteptate și cu amiciții răsărite ca ciupercile după ploaie, s-a pus mai tare pe tapet vechea făgăduială din trecut.

Ce-a urmat mai departe se știe. Și ai fi înțeles-o și mai bine, dacă ai fi văzut ce fețe livide am întîlnit eu, cînd am venit astă-vară în cabinet la domnia-ta.

Și în fond, oamenii aceștia toți au dreptate. Ei n-au înlăuntrul lor forța asta mare pe care o am eu în mine și care e fericirea mea: puterea de muncă, optimismul meu sănătos și dragostea asta nesfîrșită de teatru, pentru ideea de teatru, nu pentru măruntele mele biruinți și bucurii. Mie mi-i drag teatrul, domnule Mavrodî, fiindcă în el mă strîng și mă desășor întreg, cu scrisul, cu desenul și cu actoria pe care o știu. Eu nu am început să fac teatru pentru o picătură de bucată de piine. Asta o aveam și am s-o mai am, oricît de greu mi-ar fi cîtăva vreme. Decît, simt bine bieții oameni că eu nu glumesc cu lucrul meu și că domniei-tale îți plac oamenii care dau în brînci lucrînd și oamenii care știu ce vor. Venirea mea acolo ar fi o catastrofă nouă și au tot dreptul să și-o evite. Eu, cel dintîi li-l recunosc.

Și ca o dovadă, iată. Întreabă-i pe cei din București dacă aș fi bun la provincie și toți vor răspunde: da. (...)

Și oamenii aceștia mă cunosc bine. Ei știu că eu dau din umeri la intrigi și zîmbesc. Ei sînt siguri că d-ta nu ei telefonul să-mi ceri socoteală, cum s-ar cuveni, iar față de mine au prudența să-mi spue:

— Dar pe toți dumnezii, să nu se afle !...

Ba lucrul merge așa de departe că, la telefon, cînd e vorba de domnia-ta, nici nu spun numele întreg. Ești „M”, domnule Mavrodî. Li-i frică să nu-i pîrască firul de telefon... Noroc că am eu grijă să-ți spun numele întreg.

Decît, dacă chestiile acele puteam să le duc în spinare, fiindcă am avut totdeauna încredințarea că mai devreme ori mai tirziu ai să vezi singur ce false erau, astăzi înfățișarea lucrurilor s-a schimbat și trebuie să intervin.

În primul rînd acuzațiile sînt grave și dezgustătoare, și în al doilea rînd, mulțumesc lui Dumnezeu, găsesc un om care-mi spune vorbele domniei-tale și nu-mi închide gura cu :

— Nu mă da de gol, că mă nenorocești...! ceea ce pentru mine și pentru viața mea, putea să însemne :

— Sacrifică-te tu, ca să nu sufăr eu !...

Decît, să ne înțelegem. D. Mugur, cel care mi-a dat îngăduința să întrebuițez ce-a aflat de la domnia-ta, e un om care crede că între mine și teatru nu trebuie să intervină divorț de nici un fel.

Eu însă, îți atrag atenția că nu sînt de părerea lui. Și aici am față de mine o mare izbîndă : eu pot să renunț și la teatru. Prin urmare, scrisoarea asta lungă, care de fapt e o mare și largă și sinceră confesiune, n-o fac directorului general ca să-i capăt o favoare, ci omului căruia vreau să-i atrag atenția că i-a fost înșelată buna credință. Căci omului acela eu personal îi datorez debutul meu de autor, cum pentru ideile mele îi recunosc meritul covîrșitor de a fi jucat Patima roșie și a fi deschis cu ea un drum în teatrul românesc.

Și vezi d-ta, domnule Mavrodî, astea nu sînt lucruri cari se cuvin uitate și mai cad apoi și pe un temperament categoric fidel, ca al meu. Iar cu această fidelitate merg mult mai departe decît se merge de obicei, nu în lumea asta teatrală unde cuvîntul nu-i întîlnit decît în texte, ci în lumea cealaltă, care îl cunoaște așa de bine încît îl și aplică uneori. Și fidelitatea asta o port și femeii care mi-i dragă și prietenilor și calităților oamenilor, oricît rău mi-ar fi pricinuit și oricîte dureri mi-ar isca. Aș zice că am un plus de luciditate care nu-mi îngăduie să uit meritul cuiva în nici o împrejurare. De altfel, de lucrul ăsta, care mă face incapabil de orice gînd răzbunător, se profită și s-a profitat și se va profita în toți anii pe care îi voi trăi. Eu unul m-am resemnat să primesc oamenii așa cum sînt și să trăiesc cu partea lor cea bună. Nu pot să mă resemnez pînă la capăt să mi se atribuie toate părțile lor rele, nu de alta, dar între satanica înfățișare ce mi se creează și mutra pe care mi-o știu e o diferență de stil așa de accentuată încît mi se revoltă pînă și simțul estetic.

Dar acum cred că pot termina.

N-am venit să spun lucrurile astea cu vorba fiindcă pe de-o parte, n-aș fi putut spune așa de limpede ceea ce scriu, iar pe de altă parte, am aceeași groază să întrerup oamenii de la treburile, cită groază am când sînt și eu întrerupt de la lucrul meu.

Ca încheiere însă, și pentru edificarea totală a domniei-tale, îți propun o experiență, menită să te edifice mai întii asupra oamenilor care și-au slujit interesele cum au crezut ei mai bine și au virit între domnia-ta și mine cu fitul ăsta otrăvit de intrigă, și apoi poate, chiar asupra mea.

E o experiență numai, și cu totul inofensivă, dar care te va face să petreci bine cîteva ceasuri.

Spune categoric și tare că la 1 decembrie mă numești director de scenă la Teatrul Național. Iar celor care mi-au adus acuzații închide-le gura, spunîndu-le că te-ai convins — cum sper că te-ai convins — că acuzațiile ce mi s-au adus n-au sens, sau că treci peste ele căci nu te interesează.

Fă apoi pointajul răspunsurilor și părerilor lor și cîntărește mai apoi oamenii să-ți vezi ce ape legănate sînt.

Iar după ce te vei convinge — căci sînt sigur că te vei convinge —, roagă-i, om drept cum ești, să mă lase în buna pace și buna tihnă a casei mele și a hîrtiilor mele, unde am atîta liniște și înțelegere și fericire, încît n-are unde încăpea un vîrf de ac de ură și de răutate.

Spune-le că n-am venit pe lume și nu trăesc pe lume să fac rău nimănui, și mai ales să iau pîinea de la gura altuia. Spune-le că în mica mea viață de pînă acum am avut parte de atîtea laude încît vanitățile mi s-au șotolit de mult, ca să mai pot învidia laudele cuvenite altora. Și spune-le mai ales că sînt tînăr, plin de viață și harnic și cred în puterea mea de lucru, încît am vreme destulă să aștept să treacă toate apele turburi ale măruntimii lor.

Dar pentru domnia-ta, vreau ca scrisoarea asta să rămie pentru totdeauna aceia ce este: o carte care se deschide și nicidecum o mînă întinsă pentru cerșit.

CĂTRE GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

(din fondul de scrisori aflat la B.A.R.S.R. —mss. 51918—51921)

29 ianuarie 1937
București

Domnului George Mihail Zamfirescu
Director de scenă
Iași — Teatrul Național

Dragă domnule Zamfirescu,

Iartă-mă că atît am întirziat cu ăst răspuns. Vezi-mi vina într-o cruntă răceală care m-a imobilizat în pat și o năvală de treburile legate cu Expoziția de la Paris. Iar alături lor, caut-o ocolii în aceia ce vezi că s-a petrecut la trupa Bulandra unde s-a primit Lupul și sania lui Mircea Ștefănescu. E un răspuns la stăruințele mele și la încercarea făcută cu Sam. Biruința este deci a lui Maximilian, el fiind, după părerea mea, cel cu cuvîntul hotărîtor.

Et c'est tout dire...

Introducerea pe care mi-o ceri și-o scriu cu entuziasm. Nu-mi prea dau seama la ce-ți folosește cuvîntul — oricît de cald ar fi — al unui tovarăș „de generație“ — așa mi se pare că se zice — dar asta este o chestiune care, în primul rînd, te privește pe dumneata. Pentru mine, este o măgulire, și oricît de puțin încrezător sînt în mine — sau poate tocmai de aceea — este o mîngiere și o mîngietoare răzbunare împotriva bănuielilor pe care ani de-a rîndul le-ai purtat prieteniei și dragostei mele față de dumneata ca om, ca scriitor și ca om de teatru.

Acum însă, să încheiem ca în opereta Schwamm drüber¹, pentru ca toate să-și purceadă mai apoi calea lor cea bună.

Deci, îți stau cu totul la dispoziție. Scrie-mi amănunțit ce anume vrei și mă voi executa.

Cu dragoste
Victor Ion Popa

¹ „Să ștergem cu buretele“ (în limba germană).

Scumpe Domnule Zamfirescu.

Ai văzut ce zarvă am stîrnit? Zău dacă nu-mi vine să și rîd cînd mă gîndesc cîtă amărăciune am făcut altora degeaba, deși gîndul mi-a fost numai și numai să ușurez lucrurile și să le limpezesc.

Dacă totuși vrei să afli pricinile amănunțite, cere-i, rogu-te, lui Sandu Teleajen să-ți arate scrisoarea pe care i-am scris-o astăzi și citește-o. Nu te supăra că nu-ți scriu și duminică, dar în ceasul ăst tîrziu de noapte, cînd mă pîndesc zorii, nu mai am nici o vlagă, mai ales cînd știu că miine dis-de-dimineață mă așteaptă treburi aspre și alergături de hamalo-comisionar. Mi-a telefonat fratele meu. El, după a mea părere, este personajul cel mai indulgent din lume în ceea ce privește judecata asupra lucrărilor mele (...).

De aceea, eu vreau altceva. Vreau ca dumneata și cu Sandu Teleajen să-mi fiți buni camarazi, așa cum mi-ați fost cînd ați luat piesa¹ în brațe, și să o socotiți ca a dumneavoastră. Nu accept s-o joc sub nici un cuvînt dacă nu-mi dați amîndoi părere că se poate juca.

Știi bine ce puțin caz fac eu de fleacul acesta de piesă. Totuși, îmi interzic sanțezia să stîrnesc prin ea o cît de mică pagubă teatrului și bunului nume al domniei-tale, care-i iscălește regia. Te rog să-ți reprezintăntul meu personal, așa cum Sandu Teleajen este reprezentantul meu, ca delegat al Societății autorilor dramatici.

Uă dau autorizarea să folosești scrisorile mele de este nevoie.

Și cu asta cred că ai înțeles tot ceea ce vreau să spun.

Îți strîng mîna cu toată dragostea și îți cer iertare pentru toate neplăcerile pe care fără voie îți le-oi fi stîrnit.

Victor Ion Popa

București, 22 februarie 1937

DOMNULUI GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

Director de scenă — Teatrul Național Iași

Dragă domnule Zamfirescu,

De s-o putea juca Răzbunarea sufleurului e bine. De nu s-o putea, ce vrei să facem? Ne închinăm, salutăm și ne urmăm traiul, ca și cînd nici n-ar fi fost vorba. Eu, unul, sînt așa de împăcat cu toate țepusele vieții, încît de multă vreme nu mă mai zbućium pentru asemenea lucruri. De aceea, țin să știi că nu vreau să te necăjești pe mine din pricina mea. M-ai împovăra cu stîngerirea că ți-am pricinuit indirect nemulțumiri, cînd știi bine că mi-ar fi peste măsură de drag să nu-ți fac nici un fel de neajuns.

Lasă dar lucrurilor calea lor. Cred că am ajuns și dumneata, ca și mine, să le fim deasupra. Am dovedit-o cu toată biata noastră viață trudită și fărîmîțată...

Uneori îmi vine să cred că aceste greutăți sînt poruncite de vremea care vine — dacă se poate spune așa. Cel puțin, noi doi, care sîntem așa de apropiați în izolarea noastră și așa de adevărați în ceea ce facem — fiindcă dumneata stai în creația duminică iar eu în a mea, cu toate rădăcinile noastre, știm bine ce însemn și ce răsunt au avut greutățile începuturilor, față de starea de astăzi. Pe noi nu ne-a fabricat nici presa, nici prietenii de cenaclu, nici obîrșia ilustră, nici spinarea plecată sau șantajul. Sîntem noi pînă și în greșelile noastre, pentru că n-am despuiat nici pe Dostoievski, nici pe Proust sau Gide. Cine zice altfel nu știe nici viața noastră, nici scrisul nostru. Dacă vom fi semănînd cu cineva, apoi semănăm fiindcă semănăm din adînc. Adică de acolo de unde pornesc marile porunci...

Și cu asta am încheiat vorba despre Răzbunarea sufleurului. Prietenește te descarc de orice răspundere a urmărilor neplăcute, oricare ar fi ele, și peste toate îți strîng mîna cu mulțumire pentru gîndul cel bun.

Victor Ion Popa

¹ Este vorba de „Răzbunarea sufleurului“.